

7. Závěr

Intenzita plodnosti se v posledních jedenácti letech v Česku zvýšila a v roce 2021 dosáhla nejvyšší hodnoty od roku 1992. Nárůst plodnosti byl kontinuální, ačkoli počty živě narozených rostly pouze v letech 2014–2017, což je způsobeno tím, že se do reprodukčního věku dostávají méně početné ročníky žen narozených ve druhé polovině 90. let, kdy byla plodnost na velmi nízké úrovni. Další nárůst počtu živě narozených dětí byl zaznamenán až v roce 2021, za nimž stál nárůst počtu druhorozených dětí. Celková úroveň plodnosti se však v posledních deseti letech zvýšila ve všech pořadích. Míry plodnosti vzrostly jak u svobodných, tak u vdaných žen, a to téměř ve všech věcích, s výjimkou nejmladších věkových kategorií. Podíl mimomanželsky narozených dětí výrazně rostl v letech 2011 až 2017, kdy dosáhl 49,0 %, další čtyři roky stagnoval na úrovni 48,2–48,5 %.

Zatímco údaje o matce dítěte jsou známy vždy, údaje o otci jsou známy jen u dětí narozených v manželství. Oproti tomu u relativně velké skupiny dětí narozených mimo manželství tyto údaje chybí. V letech 2011–2021 podíl dětí s nezjištěnými údaji o otci klesal. Na počátku sledovaného období neměla údaje o otci uvedena více než pětina dětí narozených mimo manželství, na jeho konci to bylo 13,4 %. V porovnání s průměrným věkem matek při narození dítěte, který v poslední dekádě mírně vzrostl a to z 29,7 let v roce 2011 na 30,4 let v roce 2021 (absolutně i relativně nejvíce vzrostl průměrný věk prvorodiček), průměrný věk otce se stabilně pohyboval mezi 33,5 a 33,6 let. Struktura narozených podle nejvyššího ukončeného vzdělání rodičů byla ovlivněna rostoucí úrovní vzdělanosti ve společnosti. U otců i matek bylo nejčastějším nejvyšším dokončeným vzděláním středním vzděláním s maturitou, které mělo u žen klesající tendenci a v posledních dvou letech převládly matky vysokoškolačky – živě narozených dětí s matkou vysokoškolačkou byly téměř dvě pětiny. Podíl otců vysokoškoláků také rostl, ale mírněji a v roce 2021 dosáhl podíl dětí s otcem vysokoškolákem 28,3 %. Vysokoškoláci mají specifické reprodukční chování (např. nejnižší podíl mimomanželsky narozených dětí), které bude v budoucnu s jejich přibývajícím zastoupením formovat reprodukční chování celé společnosti.

Opět po deseti letech byla dostupná data ze sčítání lidu, domů a bytů, jež jsou zdrojem údajů pro výpočet generační plodnosti. Výsledky ukázaly, že hranici dvou dětí na jednu ženu překročily pouze ženy 60leté a starší. Z hlediska rodinného stavu měly nejnižší kohortní plodnost ženy svobodné, u nichž však oproti sčítání 2011 došlo k nejvyššímu nárůstu, a to z důvodu zvýšení počtu svobodných žen, zejména ve věku 35–49 let. Generační plodnost se snižovala s rostoucím nejvyšším ukončeným vzděláním ženy. Z hlediska národnosti dosahovaly ženy hlásící se k polské, moravské a vietnamské národnosti vyšší úroveň kohortní plodnosti než ženy s českou národností. Naopak příslušnice slovenské, ukrajinské a ruské národnosti vykazovaly nižší hodnoty generační plodnosti. Rozdíly v úrovni kohortní plodnosti podle náboženské víry byly poměrně nízké, obecně dosahovaly vyšších hodnot věřící ženy, které se hlásily k některé církvi.

Vývoj charakteristik plodnosti v posledních jedenácti letech změnil regionální rozložení především v případě úhrnné plodnosti. Proměnily se oblasti s nejvyšší a nejnižší intenzitou plodnosti. Tato změna se stala ve prospěch krajů Jihočeského, Vysočiny a Zlínského, které se řadily ke krajům s nejvyšší hodnotou úhrnné plodnosti v roce 2021. Naopak intenzita plodnosti rostla pomaleji v krajích Karlovarském, Libereckém a Ústeckém až se dostaly mezi kraje s nízkými hodnotami úhrnné plodnosti. Vývoj nezměnil postavení Středočeského kraje, který se na začátku i na konci sledovaného období řadil mezi kraje s nejvyššími hodnotami úhrnné plodnosti, a Hlavního města Prahy, jenž patřilo mezi kraje s nejnižší plodností. Regionální rozložení průměrného věku matky při porodu se změnilo jen mírně. Nejstarší průměrný věk matek byl charakteristický dlouhodobě pro kraj Hlavního města Prahy a nejmladší pro Karlovarský a Ústecký kraj. Nejvíce se diferenciovalo regionálním členěním podle podílu živě narozených dětí mimo manželství. Po celé sledované období přetrvávala oblast s nejvyššími hodnotami v Karlovarském a Ústeckém kraji. Kolísavý vývoj podílu v posledních šesti letech ovlivnil skupinu krajů s nejnižšími hodnotami, ke Zlínskému kraji se připojily kraje Hlavní město Praha a Jihomoravský.

Také v mezinárodním srovnání byl největším změnovým faktorem vývoj úhrnné plodnosti. Odkládáním plodnosti do vyššího věku v severských zemích doprovázené poklesem úrovně úhrnné plodnosti se Česko v roce 2020 dostalo mezi státy s vyšší intenzitou plodnosti (vyšší byla jen ve Francii, Turecku a Gruzii nad 1,8 dítěte na matku). V případě průměrného věku se postavení Česka nezměnilo, řadilo se ke státům s průměrnými hodnotami. Přestože rozložení zemí podle podílu živě narozených dětí mimo manželství dosahovalo největších absolutních rozdílů (Turecko okolo 3 % a Island nad 65 %), rozčlenění zemí do jednotlivých kategorií se zásadně neproměnilo. Česko dlouhodobě dosahovalo vyššího podílu živě narozených dětí nevdaným matkám v mezinárodním srovnání.

